

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti

Fakültə: İqtisadiyyat və Menecment Fakültəsi

Kafedra: Sənaye iqtisadiyyatı və menecment

İxtisas: 050405-Sənayenin təşkili və idarə edilməsi

Qrup: 799.3

SƏRBƏST İŞ №10

Fənn: Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər

Mövzu: Afrikada inteqrasiya prosesləri

Tələbə:

Əliyev Pərviz

Rəhbər,dosent:

T.Q.Əliyev

BAKI 2016

Afrikada inteqrasiya prosesləri 1960-cı illərdə başlanıb. Bu qitənin ölkələri müxtəlif iqtisadi inkişaf səviyyələrinə malikdirlər, dünya səviyyəsi ilə müqayisədə isə onların inkişaf səviyyələri xeyli aşağıdır. Həm 1960-cı illərdə, həm də hazırda gəlirlərdə, maliyyə potensialında, nəqliyyat imkanlarında və s.-də əhəmiyyətli fərqləri qeyd etmək olar.

1960-cı ildən sonra qitədə iqtisadi və maliyyə profilli 40-a yaxın müxtəlif beynəlxalq təşkilat yaranmışdır. Bu təşkilatlar həm ümumi iqtisadi fəaliyyət üzrə, həm də ayrı-ayrı sahələr çərçivəsində inteqrasiyanın inkişafını qarşılarına məqsəd qoymuşdular. Lakin, bu təşkilatların əsasını qoyan sənədlərdə “inteqrasiya” və “beynəlxalq əmək bölgüsü” kimi ifadələrə heç də həmişə rast gəlmək olur. Afrikada inteqrasiya proseslərinin inkişafına keçmiş metropoliyalar da güclü təkan vermişlər. Lakin, bu, çox zaman müəyyən məqsədlə, məsələn, maraq dairəsindən buraxmamaq və s. üçün edilirdi.

Inteqrasiyanın ilkin mərhələsində daha çox Afrika şəraitinə uyğun olan təşkilatlar, məsələn, “çay profilli” 7 təşkilat yarandı: Qambiya çayının hövzəsinin mənimsənilməsi üzrə təşkilat, Seneqal çayının mənimsənilməsi üzrə təşkilat, Kater çayının hövzəsinin istismarı və inkişafı üzrə təşkilat və s.

Afrika tədqiqatçılarının qiymətləndirmələrinə görə, müəyyən dərəcədə “proseslərin təmərküzləşməsi və onların inteqrasiya proseslərinə çevrilməsi mərkəzi” rolunu oynayacaq strukturlar da yaradıldı. Onların sırasında Afrika Meşə Sənaye Təşkilatını, Kakao İstehsalçıları olan Ölkələrin Beynəlxalq Birliyini, Qərbi Afrikada düyüçülüyn inkişafı üzrə Assosiasiyayı və digərlərini göstərmək olar. Prinsipcə bu sujetin davamı ola bilərdi, belə ki, ölkələr ümumilikdə monomədəni istehsal strukturuna malikdirlər. Lakin, bir sıra obyektiv və subyektiv xarakterli səbəblərdən dolayı inkişaf xeyli zəif gedirdi.

Yaddan çıxarmaq lazım deyil ki, 1960-1970-ci illərdə Afrikada transmilli şirkətlərin xeyli güclü təsiri hiss olunurdu. Belə ki, 1977-ci ildə inteqrasiya tərəfdarlarına böyük ümid verən qruplaşma – Şərqi Afrika Cəmiyyəti öz mövcudluğunu dayandırdı. Əmtəə axınlarına istehsaldan satəşə qədər nəzarət edən transmilli şirkətlərin fəaliyyəti müəyyən mərhələdə regional əməkdaşlıq proqramının uğursuzluqla nəticələnməsinə səbəb oldu.

1980-ci illərdə inkişaf etməkdə olan ölkələrin, o cümlədən Afrika ölkələrinin iqtisadi diplomatiyasının aktiv fəaliyyəti nəticəsində dünya ictimaiyyəti transmilli şirkətlərin əməkdaşlığa bir sıra yanaşmalarını müəyyən dərəcədə tənziqlədi. Mütəxəssislərin fikrincə, afrikada gedən regional inteqrasiya prosesləri getdikcə daha çox iqtisadi məntiqə əsaslanmağa başlayır.

Prioritet ehtiyaclar baxımından *Afrika İqtisadi Birliyinin* (AfİB – mövcud regional təşkilatlar bazasında ümumi bazar) mərhələli yaradılması haqqında müqavilənin reallaşdırılmasına xüsusi diqqət yetirilir. Bu barədə saziş 1994-cü ilin mayında qüvvəyə minib. AfİB-in 6 mərhələdə yaradılması planı 34 il ərzində həyata keçirilməlidir. Bununla yanaşı, AfİB-in əsas elementləri artıq mövcud olan subregional qruplaşmalar (COMESA, WAEMU/UEMOA, CEMAC və s.) olduğundan, birinci 20 ildə ilk növbədə onların inkişaf etdirilməsi, onların fəaliyyətinin koordinasiya dərəcəsinin gücləndirilməsi nəzərdə tutulur. AfİB-in yaradılması Afrikanın subregional qruplaşmalarının bundan sonra necə inkişaf edəcəyindən obyektiv surətdə asılıdır. Hələlik isə onu demək olar ki, subregional qruplaşmaların vəziyyəti elə də yaxşı deyil.

Göründüyü kimi, AfİB-in yaradılmasından praktiki səmərənin əldə edilməsi kifayət qədər uzaq gələcəyin işidir. Lakin, Birliyin formalaşdırılması prosesinin özü Afrika ölkələrinin iqtisadi qarşılıqlı fəaliyyət strukturlarının müasirləşdirilməsinə və unifikasiyasına təkan verə bilər, onların əməkdaşlığının intensivliyini və həcmi artırır. Bu da ki, son nəticədə Afrika bazarlarının genişlənməsinə, yeni müəssisələr və digər yeni obyektlərin təchizi ilə əlaqədar nisbətən iri ehtiyacların yaranmasına gətirib çıxaracaq.

Qərbi Afrikada *Qərbi Afrika Dövlətlərinin İqtisadi Birliyinin* (ECOWAS) fəaliyyətinin aktivləşməsi daha çox nəzərə çarpır. 1975-ci ildə yaradılmış bu qruplaşmaya 16 dövlət daxildir və o, regionda ümumi bazarın yaradılmasını qarşısına məqsəd qoyub. 1995-ci ilin iyulunda ECOWAS-ın 18-ci sammiti çərçivəsində Birlik haqqında yenilənmiş Müqavilənin (1993-cü ildə Kotonda imzalanıb) qüvvəyə mindiyi surətdə elan olundu. Yenilənmiş müqavilə nəticəsində əməkdaşlığın aktivləşməsinə və inteqrasiyanın dərinləşməsinə ümid edilir. Bunun üçün insanların və əmtəələrin sərbəst hərəkəti haqqında razılaşmaların reallaşdırılması, ticarətin və nəqliyyat şəbəkələrinin inkişaf etdirilməsi, vahid Parlamentin və birgə Tribunalın yaradılması, 2006-cı ildə vahid valyutanın tətbiq edilməsi nəzərdə tutulur.

1993-cü ilin noyabrında Kampalada (Uqanda) Şərqi və Cənubi Afrika ölkələrinin İmtiyazlı Ticarət Zonasının *Şərqi və Cənubi Afrika ölkələrinin Ümumi Bazarına* (COMESA) çevrilməsi barədə müqavilə imzalandı. 1994-cü ildə qüvvəyə minən bu müqaviləyə hazırda 20 ölkə (Anqola, Burundi, Cibuti, Eritreya, Efiopiya, Komor adaları, Konqo, Keniya, Madaqaskar, Malavi, Mavritaniya, Misir, Namibiya, Ruanda, Seyşel adaları, Sudan, Svazilend, Uqanda, Zambiya, Zimbabve) qoşulmuşdur. Onların planlarına görə, 2004-cü ilə Ümumi Bazar, 2020-ci ilə isə valyuta birliyi formalaşdırılmalıdır.

1996-cı ilin aprelində 16 üzv-ölkənin iştirakı ilə keçirilmiş COMESA-nın Nazirlər Şurasında integrasiyanın inkişafı üzrə vəzifələr müəyyən edilib: regionda sənaye istehsalının genişləndirilməsinin zəruriliyi, ticarətdə tarif maneələrinin aradan qaldırılması, ümumi xarici tarifi tətbiqi. Bu regionda Ümumi Bazarın yaradılması ölkələr arasında iqtisadi inkişaf səviyyəsində olan əhəmiyyətli fərqlərlə, qeyri-sabit siyasi vəziyyətlə, qeyri-sabit valyuta-maliyyə sferası ilə əlaqədar çətinləşir.

Mərkəzi Afrikada iqtisadi integrasiya baxımından az və ya çox dərəcədə *Mərkəzi Afrika İqtisadi və Valyuta Birliyi* (CEMAC) dinamik şəkildə inkişaf edib. Qeyd edək ki, ilk olaraq Mərkəzi Afrika Gömrük və İqtisadi Birliyi kimi yaradılan bu təşkilatın CEMAC-a çevrilməsi barədə müqavilə 1994-cü ilin martında imzalanıb və 1999-cu ildə qüvvəyə minib. Hazırda bu qruplaşmaya 6 ölkə - Kamerun, Mərkəzi Afrika Respublikası, Çad, Konqo, Ekvatorial Qvineya, Qabon daxildir. 35 ilə yaxın mövcud olan bu qruplaşma daxilində ötən illər ərzində daxili regional ticarət təxminən 30 dəfə artmış, vahid xarici gömrük tarifi tətbiq edilmişdir. Qeyd edək ki, bu təşkilat çərçivəsində *Mərkəzi Afrika dövlətlərinin Bankı* (bütün iştirakçıları üçün vahid ödəmə vasitələri buraxır), *Mərkəzi Afrika ölkələrinin İnkişaf Bankı* və *Həmrəylik Fondu* fəaliyyət göstərir.

Bu iqtisadi qruplaşmanın inkişaf problemləri sırasına ölkələrin müxtəlif iqtisadi inkişaf səviyyələrinə malik olmalarını, milli iqtisadiyyatların həmcinsliyini və zəif diversifikasiyasını, infrastrukturun lazımi səviyyədə inkişaf etməməsini, bir sıra ölkələrdə siyasi sabitsizliyi aid etmək olar. Bütün bunlar müqavilə ilə nəzərdə tutulmuş vəzifələrin (kapitalın sərbəst hərəkəti, region daxilində gömrük tariflərinin tam aradan qaldırılması, sənaye kooperasiyasının formalaşdırılması və s.) həllinə kömək etmir.

Ədəbiyyat Siyahısı

1. A.İ.Orucov, C.H.Kərimov. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Dərs vəsaiti. Bakı, 2008, 462 səh.
2. Ə.H., Ələkbərov, M.Ə. Vəliyev, S.M. Məmmədov. Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər. Dərslik. Bakı, Çarşıoğlu, 2010, 648 səh.
3. Google.az